

Học Máy

(Machine Learning)

Thân Quang Khoát

khoattq@soict.hust.edu.vn

Viện Công nghệ thông tin và Truyền thông
Trường Đại Học Bách Khoa Hà Nội
Năm 2017

Nội dung môn học:

- Giới thiệu chung
- Các phương pháp học không giám sát
- **Các phương pháp học có giám sát**
  - **Hồi quy tuyến tính (Linear regression)**
- Đánh giá hiệu năng hệ thống học máy

Học có giám sát

■ Học có giám sát (Supervised learning)

- Tập dữ liệu học (*training data*) bao gồm các quan sát (*examples, observations*), mà mỗi quan sát được *gắn kèm với một giá trị đầu ra mong muốn*.
- Mục đích là học một hàm (vd: một phân lớp, một hàm hồi quy,...) phù hợp với tập dữ liệu hiện có và khả năng tổng quát hoá cao.
- Hàm học được sau đó sẽ được dùng để dự đoán cho các quan sát mới.
- *Phân loại (classification)*: nếu đầu ra (output – y) thuộc tập rời rạc và hữu hạn.
- *Hồi quy (regression)*: nếu đầu ra (output – y) là các số thực.

Hồi quy tuyến tính: Giới thiệu

- **Bài toán hồi quy:** cần học một hàm $y = f(\mathbf{x})$ từ một tập học cho trước $\mathbf{D} = \{(\mathbf{x}_1, y_1), (\mathbf{x}_2, y_2), \dots, (\mathbf{x}_M, y_M)\}$ trong đó $y_i \cong f(\mathbf{x}_i)$ với mọi i .
  - Mỗi quan sát được biểu diễn bằng một véctơ n chiều, chẳng hạn $\mathbf{x}_i = (x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})^T$.
  - Mỗi chiều biểu diễn một thuộc tính (attribute/feature)
- **Mô hình tuyến tính:** nếu giả thuyết hàm $y = f(\mathbf{x})$ là hàm tuyến tính.

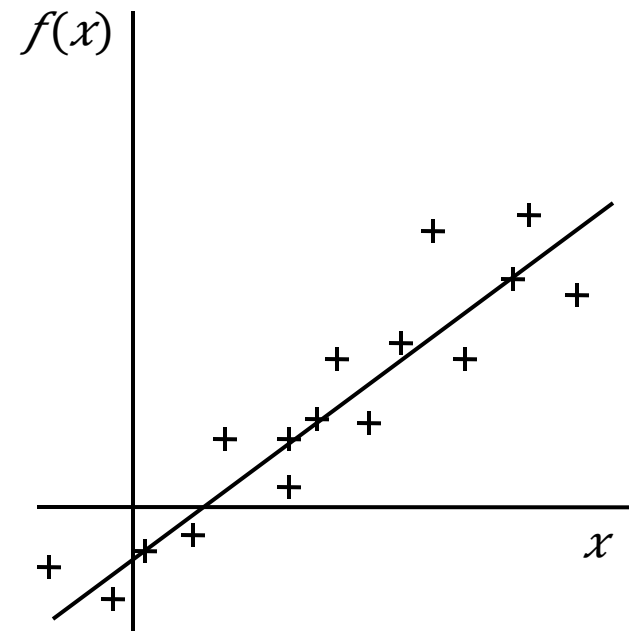
$$f(\mathbf{x}) = w_0 + w_1x_1 + \dots + w_nx_n$$

- Học một hàm hồi quy tuyến tính thì tương đương với việc học véctơ trọng số $\mathbf{w} = (w_0, w_1, \dots, w_n)^T$

Hồi quy tuyến tính: Ví dụ

Hàm tuyến tính $f(x)$ nào phù hợp?

0.13	-0.91
1.02	-0.17
3.17	1.61
-2.76	-3.31
1.44	0.18
5.28	3.36
-1.74	-2.46
7.93	5.56
...	...

Ví dụ: $f(x) = -1.02 + 0.83x$

Phán đoán tương lai

■ Đối với mỗi quan sát $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$:

- Giá trị **đầu ra mong muốn** c_x
(Không biết trước đối với các quan sát trong tương lai)
- Giá trị **phán đoán** (bởi hệ thống)

$$y_x = w_0 + w_1x_1 + \dots + w_nx_n$$

- Ta thường mong muốn y_x xấp xỉ tốt c_x

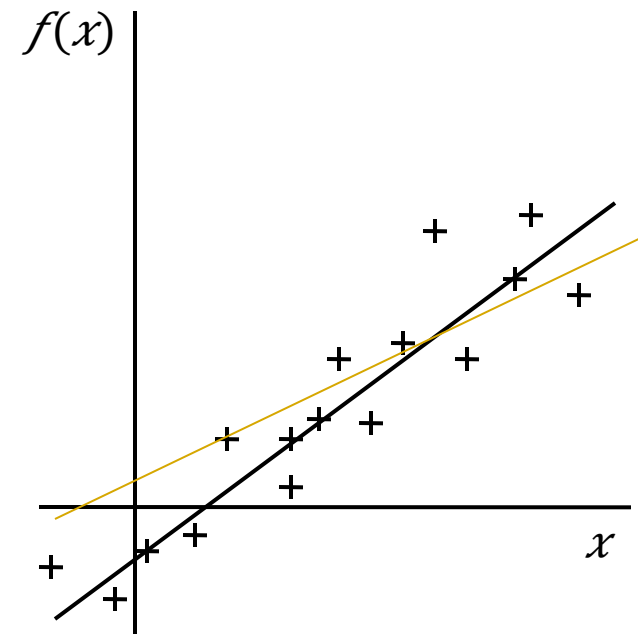
■ **Phán đoán cho quan sát tương lai** $\mathbf{z} = (z_1, z_2, \dots, z_n)^T$

- Cần dự đoán giá trị đầu ra, bằng cách áp dụng hàm mục tiêu đã học được f :

$$f(\mathbf{z}) = w_0 + w_1z_1 + \dots + w_nz_n$$

Học hàm hồi quy

- **Mục tiêu học:** học một hàm f^* sao cho khả năng phán đoán trong tương lai là tốt nhất.
  - Tức là sai số $|c_z - f(\mathbf{z})|$ là nhỏ nhất cho các quan sát tương lai $\mathbf{z}$.
  - Khả năng **tổng quát hóa** (generalization) là tốt nhất.
- **Vấn đề:** Có vô hạn hàm tuyến tính!!
  - Làm sao để học? Quy tắc nào?
- Dùng một tiêu chuẩn để đánh giá.
  - Tiêu chuẩn thường dùng là **hàm lỗi** (generalization error, loss function, ...)

Hàm đánh giá lỗi (loss function)

- Định nghĩa hàm lỗi E

- Lỗi (error/loss) phán đoán cho quan sát $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)^T$

$$r(\mathbf{x}) = [c_x - f^*(\mathbf{x})]^2 = (c_x - w_0 - w_1x_1 - \dots - w_nx_n)^2$$

- Lỗi của hệ thống trên toàn bộ không gian của $\mathbf{x}$:

$$E = \mathbf{E}_x[r(\mathbf{x})] = \mathbf{E}_x[c_x - f^*(\mathbf{x})]^2$$

- Mục tiêu học là tìm hàm f^* mà E là nhỏ nhất:

$$f^* = \arg \min_{f \in H} E_x [r(x)]$$

- Trong đó H là không gian của hàm f .

- **Nhưng:** trong quá trình học ta không thể làm việc được với bài toán này.

Hàm lỗi thực nghiệm

- Ta chỉ quan sát được một tập $\mathbf{D} = \{(\mathbf{x}_1, y_1), (\mathbf{x}_2, y_2), \dots, (\mathbf{x}_M, y_M)\}$. Cần học hàm f từ $\mathbf{D}$.
- **Lỗi thực nghiệm** (empirical loss; residual sum of squares)

$$RSS(f) = \sum_{i=1}^M (y_i - f(\mathbf{x}_i))^2 = \sum_{i=1}^M (y_i - w_0 - w_1 x_{i1} - \dots - w_n x_{in})^2$$

- RSS/M là một xấp xỉ của $\mathbf{E}_{\mathbf{x}}[r(\mathbf{x})]$ trên tập học $\mathbf{D}$
- Nhiều phương pháp học thường gắn với RSS.

Bình phương tối thiểu (OLS)

- Cho trước $\mathbf{D}$, ta đi tìm hàm f mà có RSS nhỏ nhất.

$$f^* = \arg \min_{f \in H} RSS(f)$$

$$\Leftrightarrow \mathbf{w}^* = \arg \min_{\mathbf{w}} \sum_{i=1}^M (y_i - w_0 - w_1 x_{i1} - \dots - w_n x_{in})^2 \quad (1)$$

- Đây được gọi là bình phương tối thiểu (least squares).
- Tìm nghiệm $\mathbf{w}^*$ bằng cách lấy đạo hàm của RSS và giải phương trình $RSS' = 0$. Thu được:

$$\mathbf{w}^* = (\mathbf{A}^T \mathbf{A})^{-1} \mathbf{A}^T \mathbf{y}$$

- Trong đó $\mathbf{A}$ là ma trận dữ liệu cỡ $M \times (n+1)$ mà hàng thứ i là $\mathbf{A}_i = (1, x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$; $\mathbf{B}^{-1}$ là ma trận nghịch đảo; $\mathbf{y} = (y_1, y_2, \dots, y_M)^T$.
- Chú ý: giả thuyết $\mathbf{A}^T \mathbf{A}$ tồn tại nghịch đảo.

Bình phương tối thiểu: thuật toán

- Input: $\mathbf{D} = \{(\mathbf{x}_1, y_1), (\mathbf{x}_2, y_2), \dots, (\mathbf{x}_M, y_M)\}$

- Output: $\mathbf{w}^*$

- Học $\mathbf{w}^*$ bằng cách tính:

$$\mathbf{w}^* = (\mathbf{A}^T \mathbf{A})^{-1} \mathbf{A}^T \mathbf{y}$$

- Trong đó $\mathbf{A}$ là ma trận dữ liệu cỡ $M \times (n+1)$ mà hàng thứ i là $\mathbf{A}_i = (1, x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$; $\mathbf{B}^{-1}$ là ma trận nghịch đảo; $\mathbf{y} = (y_1, y_2, \dots, y_M)^T$.

- Chú ý: giả thuyết $\mathbf{A}^T \mathbf{A}$ tồn tại nghịch đảo.

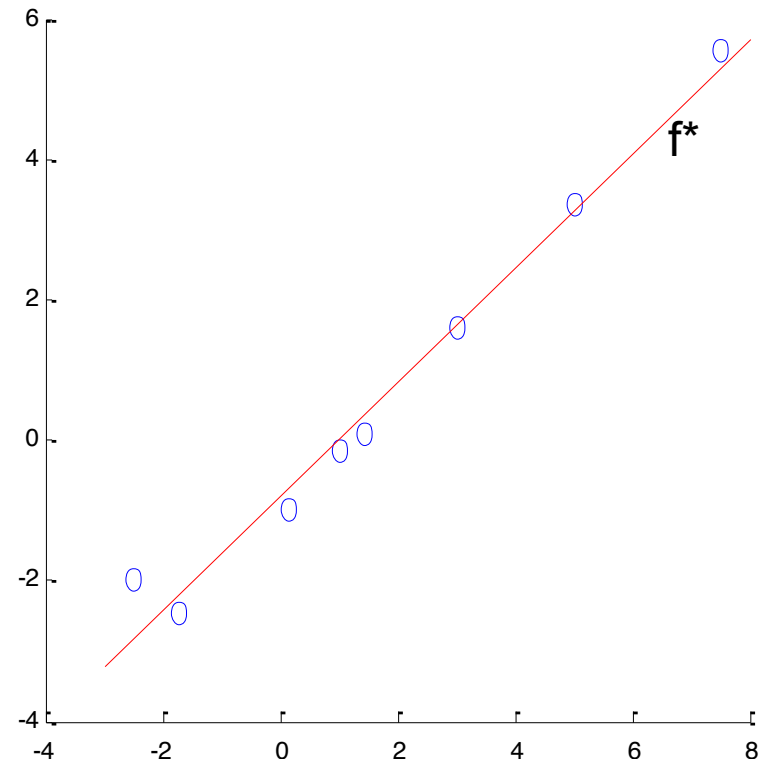
- Phán đoán cho quan sát mới $\mathbf{x}$:

$$y_x = w_0^* + w_1^* x_1 + \dots + w_n^* x_n$$

Bình phương tối thiểu: ví dụ

Kết quả học bằng bình phương tối thiểu

0.13	-1
1.02	-0.17
3	1.61
-2.5	-2
1.44	0.1
5	3.36
-1.74	-2.46
7.5	5.56

$$f^*(x) = 0.81x - 0.78$$

Bình phương tối thiểu: nhược điểm

- Nếu $\mathbf{A}^T \mathbf{A}$ không tồn tại nghịch đảo thì không học được.
  - Nếu các thuộc tính (cột của A) có phụ thuộc lẫn nhau.
- Độ phức tạp tính toán lớn do phải tính ma trận nghịch đảo.
→ Không làm việc được nếu số chiều n lớn.
- Khả năng overfitting cao vì việc học hàm f chỉ quan tâm tối thiểu lỗi đối với tập học đang có.

Ridge regression (1)

- Cho trước $\mathbf{D} = \{(\mathbf{x}_1, y_1), (\mathbf{x}_2, y_2), \dots, (\mathbf{x}_M, y_M)\}$, ta đi giải bài toán:

$$f^* = \arg \min_{f \in H} RSS(f) + \lambda \|\mathbf{w}\|_2^2$$
$$\Leftrightarrow \mathbf{w}^* = \arg \min_{\mathbf{w}} \sum_{i=1}^M (y_i - \mathbf{A}_i \mathbf{w})^2 + \lambda \sum_{j=0}^n w_j^2 \quad (2)$$

Trong đó $\mathbf{A}_i = (1, x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$ được tạo ra từ $\mathbf{x}_i$; λ là một hằng số phạt ($\lambda > 0$).

- Đại lượng chuẩn tắc (phạt) $\lambda \|\mathbf{w}\|_2^2$
  - Có vai trò hạn chế độ lớn của $\mathbf{w}^*$ (hạn chế không gian hàm f).
  - Đánh đổi chất lượng của hàm f đối với tập học $\mathbf{D}$, để có khả năng phán đoán tốt hơn với quan sát tương lai.

Ridge regression (2)

- Tìm nghiệm $\mathbf{w}^*$ bằng cách lấy đạo hàm của RSS và giải phương trình $\text{RSS}' = 0$. Thu được:

$$\mathbf{w}^* = (\mathbf{A}^T \mathbf{A} + \lambda \mathbf{I}_{n+1})^{-1} \mathbf{A}^T \mathbf{y}$$

- Trong đó $\mathbf{A}$ là ma trận dữ liệu cỡ $M \times (n+1)$ mà hàng thứ i là $(1, x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$; $\mathbf{y} = (y_1, y_2, \dots, y_M)^T$; $\mathbf{I}_{n+1}$ là ma trận đơn vị cỡ $n+1$.
- So sánh với phương pháp bình phương tối thiểu:
  - Tránh được trường hợp ma trận dữ liệu suy biến. Hồi quy Ridge luôn làm việc được.
  - Khả năng overfitting thường ít hơn.
  - Lỗi trên tập học có thể nhiều hơn.
- **Chú ý:** chất lượng của phương pháp phụ thuộc rất nhiều vào sự lựa chọn của tham số λ .

Ridge regression: thuật toán

- Input: $\mathbf{D} = \{(\mathbf{x}_1, y_1), (\mathbf{x}_2, y_2), \dots, (\mathbf{x}_M, y_M)\}$, hằng số $\lambda > 0$
- Output: $\mathbf{w}^*$
- Học $\mathbf{w}^*$ bằng cách tính:

$$\mathbf{w}^* = (\mathbf{A}^T \mathbf{A} + \lambda \mathbf{I}_{n+1})^{-1} \mathbf{A}^T \mathbf{y}$$

- Trong đó $\mathbf{A}$ là ma trận dữ liệu cỡ $M \times (n+1)$ mà hàng thứ i là $\mathbf{A}_i = (1, x_{i1}, x_{i2}, \dots, x_{in})$; $\mathbf{B}^{-1}$ là ma trận nghịch đảo; $\mathbf{y} = (y_1, y_2, \dots, y_M)^T$.
- Phán đoán cho quan sát mới $\mathbf{x}$:
$$y_x = w_0^* + w_1^* x_1 + \dots + w_n^* x_n$$
- **Chú ý:** để tránh vài ảnh hưởng xấu từ độ lớn của y , ta nên loại bỏ thành phần w_0 trong đại lượng phạt ở công thức (2). Khi đó nghiệm $\mathbf{w}^*$ sẽ thay đổi một chút.

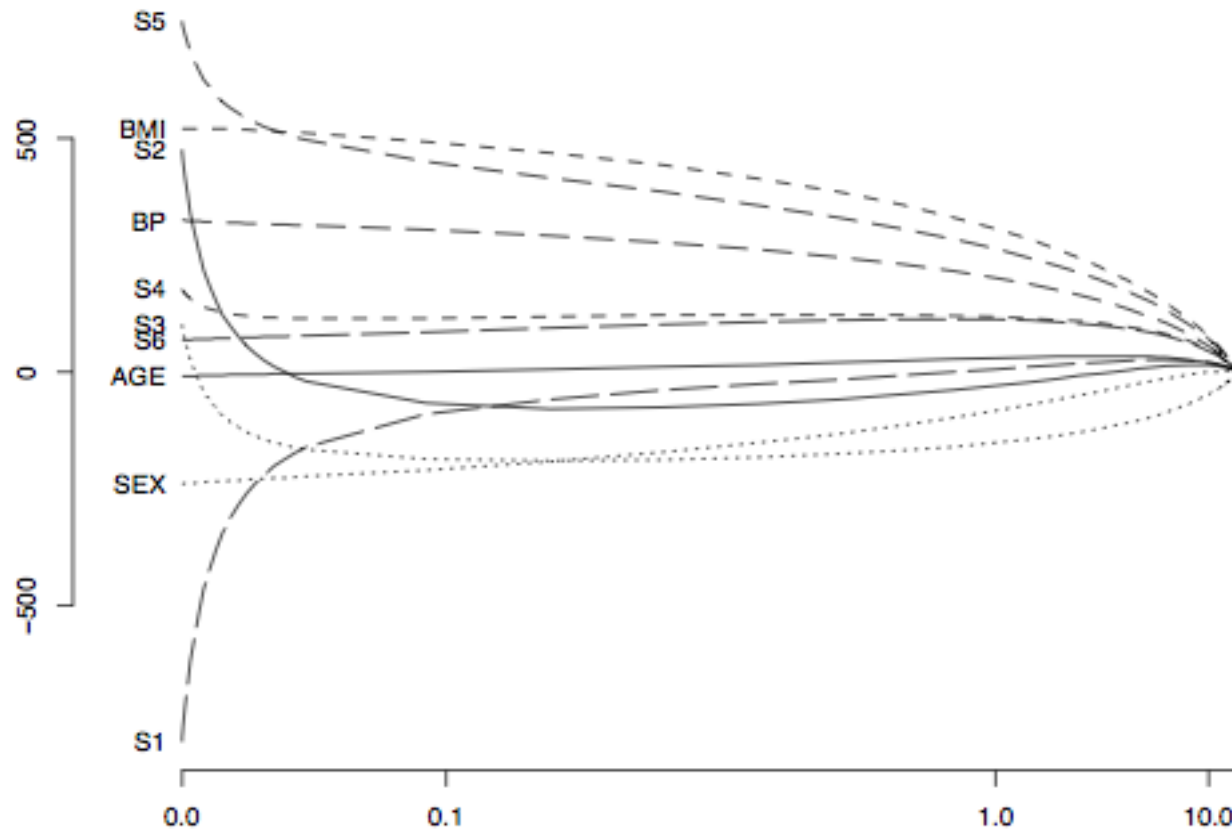
Ridge regression: ví dụ

- Xét tập dữ liệu Prostate gồm 67 quan sát dùng để học, và 31 quan sát dùng để kiểm thử. Dữ liệu gồm 8 thuộc tính.

w	Least squares	Ridge
0	2.465	2.452
lcavol	0.680	0.420
lweight	0.263	0.238
age	-0.141	-0.152
lbph	0.210	0.002
svi	0.305	0.094
lcp	-0.288	-0.051
gleason	-0.021	0.232
pgg45	0.267	-0.056
Test RSS	0.521	0.492

Ridge regression: ảnh hưởng của λ

- $\mathbf{W}^* = (w_0, S1, S2, S3, S4, S5, S6, \text{AGE}, \text{SEX}, \text{BMI}, \text{BP})$ thay đổi khi cho λ thay đổi.

Câu hỏi ôn tập

- Viết chi tiết từng bước giải để tìm nghiệm cho bài toán (1) và (2).
- Tìm nghiệm của bài toán (2) khi loại bỏ w_0 ra khỏi đại lượng phạt.